

УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ

Реабілітовані
історією

ВЕЛИКИЙ ТЕРОР: МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ

НАД ВИСТАВКОЮ ПРАЦЮВАЛИ:

Біляшівський Богдан, Бондарук Леся, Кравченко Ярослава,
Подкур Роман, Полідович Олена, Тилишак Володимир,
Хромов Анатолій, Філімоніхін Валерій,
Шептицька Тетяна

У виставці використано матеріали з фондів Архіву УСБУ по Полтавській області, Архіву УСБУ по Черкаській області, Відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Галузевого державного архіву Служби безпеки України, Державного архіву Вінницької області, Державного архіву Дніпропетровської області, Державного архіву Житомирської області, Державного архіву Запорізької області, Державного архіву Одеської області, Державного архіву Полтавської області, Державного архіву Харківської області, Державного архіву Херсонської області, Державного архіву Черкаської області, Запорізького обласного краєзнавчого музею, Мелітопольського краєзнавчого музею, Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією», Одеського історико-краєзнавчого музею, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного відкритих джерел та приватних зібрань.

БИКІВНЯ

Биківнянське поховання жертв сталінських репресій є найбільшим на території України.

Спецділянка НКВС УРСР у Биківні – один із найсекретніших об'єктів СРСР, на території якого упродовж 1937 – 1941 рр. відбувалися масові поховання жертв масових політичних репресій, розстріляних у в'язницях Києва. Офіційно створена 20.03.1937 р. після рішення президії Київської міської ради про відвід та відмежування земельної ділянки «для спецпотреб» у 19. 20 кварталі Биківнянського лісу. Деталі цього рішення містились у т.зв. «газетній частині», яку історики ще шукають в архівах.

Фактична площа «об'єкту» складала 5,3 гектари. Територію обгородили високими судилинами дерев'яним парканом, пофарбованим у зелений колір, за яким збудували спостережну вежу та будинки, встановили шпалодобуєну оборонну охорону. Від Чернівецького шосе проклали кілька під'їзних доріг. Вантажники ГАЗ-АА (у народі – «полторки») ночами привозили тіла розстріляних на територію спецділянки. У заздалегідь підготовлені ями сиділи навалом тіла жертв, які примішали ванном та засипали ґрунтом.

«Пропацювала» спецділянка до вересня 1941 р.

Упродовж кількох десятиліть правда про поховання у Биківні та імена жертв сталінських репресій приховувалися владою від громадськості. Державні урядові комісії 1944, 1971, 1987 рр., чия діяльність знаходилася під пильною увагою партійних органів УРСР, ухвалювали рішення, що у Биківнянському лісі знаходяться рештки людей, замордованих нацистськими окупантами. 05.12.1988 р. Прокуратура УРСР відкрита кримінальну справу № 50-0092 за фактом виявлення масових поховань у Биківні, яку закрила у 2001 р. із висновком, що знайдені рештки людей належать жертвам сталінських репресій 1937 – 1941 рр.

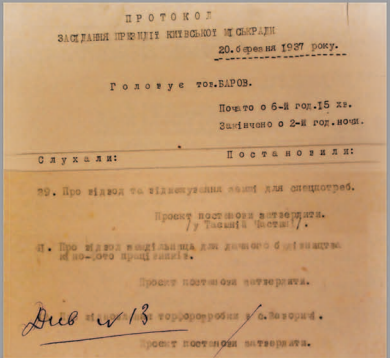
На території колишньої спецділянки НКВС УРСР у Биківнянському лісі 2001 р. створений Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили».

Меморіальний меморіал жертв тоталітаризму 1937 – 1941 рр. Міжконфесійний дарун папів

Фрагмент постанови від 25.06.2001 р. про закриття кримінальної справи № 50-0092

Фрагмент протоколу Київської міської ради від 20.03.1937 р. про виділення землі для спецпотреб НКВС

Очищення людських решток від лісу. Україно-польська археологічна експедиція. Фото 2011 р.

Людські черепи, знайдені під час археологічних розкопок. Фото 2011 р.

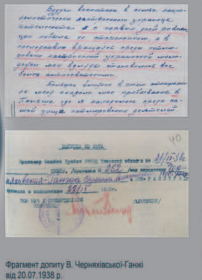
Боріска Януарій (03.05.1897, с. Озерна Тернопільської області – 16.01.1938, Київ). Театральний актор (режисер). Занемався в Україні в антирадянській українській націоналістичній терористичній організації. Розстріляний за рішенням військової комісії Військової колії Верховного Суду СРСР. На фото разом із дружиною – Ганною Бабанюк, актрисою Київського українського драматичного театру (репресований, відбув 5 років заслання)

Двоє про розстріл Я. Боріска 16.01.1938 р.

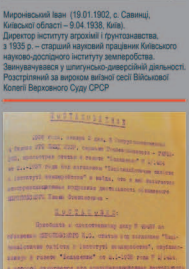
Чернівецька Ганна Вересня (25.04.1900, Київ – 22.09.1938, Київ). Повеса, перекладач. Занемався в Україні на користь Німеччини. Розстріляна за рішенням триумві Київського облуправління НКВС.

Фрагмент доповіді В. Чернівецької Ганни від 20.07.1938 р.

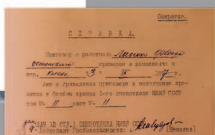

Рева Ріва (1890, Іваноград – 22.11.1937, Київ), Спецназначена. Занемався в тому, що систематично проводив контрреволюційну націоналістичну агітацію серед населення, спрямовану на враз підготовчі роботи з проведення виборів до Верховної Ради, провадила терористичні терористичні справи керівництвом партії в уряді. Розстріляний за рішенням триумві Київського облуправління НКВС.

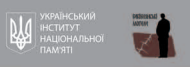

Постанова спекуляційного 4 відділу УДБ НКВС. Підручка про допущення до справи І. Міронського публікації

Лісненко Федір (07.06.1897, Бердичів – 03.09.1937, Київ). Український геолог, доктор геологічних наук, завідувач сектора інституту геології АН УРСР. Занемався у терористичній та агітаційній діяльності на користь Німеччини. Розстріляний за рішенням військової комісії Військової колії Верховного Суду СРСР.

Двоє про розстріл Ф. Лісненка 03.09.1937 р.

ДОНБАС

Донбас – один із ключових індустріальних центрів СРСР, оскільки вугілля і метал були основою військово-промислового комплексу країни. Від політичної лояльності місцевого партійно-радянського керівництва і населення регіону залежала реалізація кремльських планів «світлої революції».

Провісники «Великого терору» на Донбасі з'явилися ще у 1936 р., коли, згідно із настановами Кремля, почалася боротьба із «троцькістами». Тільки у серпні – вересні 1936 р. заарештували понад 600 «троцькістів». У 1936 р. на 231 шахті замінили 162 заводських шахтарів, із 1121 начальника дільниць звільнили з роботи 1034, із 8334 підземних десятичників замінили 4013.

Початковий ліміт для Донецької області пропонували у кількості 1821 особи. Але згідно з наказом НКВС СРСР №0447 запроєктували розстріляти 1000, а 3000 осіб – ув'язнити. Згодом ліміти по «куркульській операції» були збільшені до 15800 осіб. Із них розстріляно 8699 осіб.

Із 10 липня 1937 р. розпочала роботу обласна трійка у складі секретаря Донецького обкому Е. Прамнека, начальника обласного УНКВС

Д. Соколинського і обласного прокурора Р. Рудена. Зокрема, на засіданні Донецької обласної трійки від 19.04.1938 р. вирішили долю 382 осіб, 26 04 – 574, 04.05. 419 – осіб.

Відповідно до звіту начальника УНКВС по Донецькій області Д. Соколинського за період з 01.06.1937 р. по 10.01.1938 р. за всіма «оперативними лініями» було арештовано 27 475 осіб. Із них розстріляно понад 18 тис. осіб. За вказом найбільше загинуло людей до 45 років, із них 60% – у віці від 31 до 40 років.

У червні 1938 р. із складу Донецької області вивокремили Ворошиловградську (нині Луганську) область. Новостворена обласна трійка у складі начальника УНКВС по Ворошиловградській області Г. Корнуова, секретаря Ворошиловградського обкому КП(б)У П. Любавіна і обласного прокурора П. Ноценка за період 9 – 27.09.1938 р. визначила до розстрілу 1226 осіб. Загалом у 1937 – 1938 рр. на теренах сучасної Луганської області репресували понад 12900 осіб.

Значну частину розстріляних поховали на Рутченковому полі у Донецьку. Місце масового поховання виявили у квітні 1989 р.

Жертвам політичних репресій і закатованим у 1930-40-х роках на Рутченковому полі

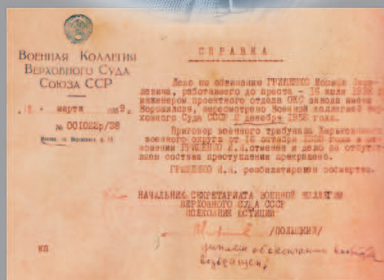
Меморіальна дошка пам'яті жертв політичних репресій на будівлі Донецької державної музичної академії імені Сергія Прокоф'єва, в жовтні з 1932 по 1968 рр. місцеві органи НКВС – МДБ – КДБ

Збирання трудового колективу. В другому ряду затрети обличчя «ворогів народу». Луганськ. Кінець 1930-х

Засідання Писанського ревкому. В центрі затрети обличчя «ворогів народу». 1930-ті рр.

Й. Гриценко, інженер заводу ім. Ворошилова. Репресований 1938 р. Фото з друкування, 1932 р.

Донецька пра реабілітації Й. Гриценка від 18.03.1998 р.

Степа «Жортові стовпів репресій». Луганськ, Схід пам'яті

Мітинг. Опозиція сучасного Алуєвська. 1930-ті рр.

Попов Антон (1898 – 10.10.1938, Донецьк). Колосівник. Розстріляний за рішенням трійки УНКВС по Донецькій області

Будівля Донецької облдержадміністрації (УНКВС) (1932 р.). Донецьк. Фото 2002 р.

Будівля Маріупольського повітового відділу НКДПУ. Фото 1927 р.

Масло Гераїми (1884, Орнове Запорізької обл. – 1938, Донецьк). Тенісатор ЦК профспілки важкого машинобудування на заводі ім. Сталіна. Змішувався в участі у контрреволюційній національно-патристській організації. Розстріляний за рішенням трійки УНКВС по Донецькій області

ЗАХІДНА УКРАЇНА

Із вересня 1939 р. московське керівництво розпочало масові арешти політичних опонентів, незадоволених комуністичним режимом, у Західній Україні. У позасудовому порядку ухвалювалися вирок про розстріл і депортацію. Як свідчать документи, уже на 13 лютого 1940 р. із західних областей України депортували 17 206 родин.

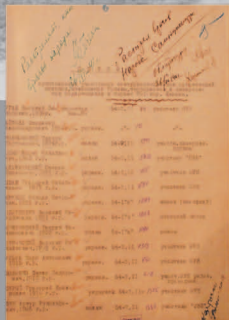
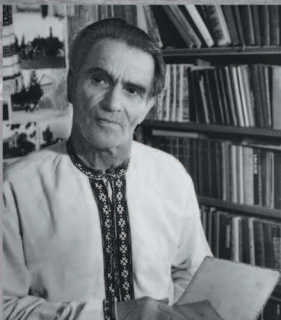
У квітні 1941 р. в УРСР діяло 63 в'язниці, з них 26 – у Західній Україні. На час нападів Німеччини на СРСР, тюрми НКВС УРСР були переповнені в'язнями. Станом на 10.06.1941 р. тут утримували 72768 осіб. Серед них були західноукраїнські політими, релігійні діячі, представники інтелігенції, колишні чиновники та військові, вихідці із «буржуазії», «куркулів», активісти національно-визвольного руху, криминальні і побутові злочинці тощо.

Начальник тюремного управління НКВС УРСР А. Філіппов 23.06.1941 р. надіслав командирі 13-ї дивізії лютових військ НКВС пописовку. Зав'язав план вивезення заарештованих із прифронтової смуги вглиб СРСР. Із Західної України планувалося евакуювати 23236 осіб у 778 вагонах. Але швидкий наступ військ Вермахту, спроби українського підпілля подеку атакувати тюрми для звільнення в'язнів завадили планомірній евакуації в'язнів.

Після перших бомбардувань співробітниками обласних УНКВС почали знищувати в'язнів уже 22–23.06.1941 р. У тюрмах Львівщини спочатку розстріляли 105 в'язнів, у Луцьку – 2 тисячі, 195 – у Ковелі. Керівники УНКВС західноукраїнських областей виконували директиву наркома держбезпеки СРСР В. Меркулова №2445-М від 23.06.1941 р., де санкціонується розстріл політичних в'язнів за відсутності можливості їх евакуювати.

У в'язниці Львівської області розстріляли 4561 осіб, у тюрмах в'язничих Дрогобицької (Дрогобич, Самбір, Стрий) – 3301, у тюрмах Станіславів (нині Івано-Франківськ) – 2600, Луцька – 2754, Рівного – 150, Дубно – 1500, Тернопіль – 1 тисячу, Перемишля та Добромиля – 2 тисячі в'язнів.

Евакуація відбулася лише з окремим тюрмам. Частина в'язнів і майна адалося завантажити у вагони, але більшість в'язнів етапували пішки. Згодом такі етапи назвали «маршем смерті», оскільки під час руху в'язнів розстрілювали.

Закапані у двір Золочівського замку, 5.6.07.1941 р.

Кудява Микола (10.03.1914, с. Букині Волинської області — 29.06.2004), Шаєвиченківська, колишній політв'язень, сяде на улітки під час розстрілу в'язнів у Луцьку, автор некролу «Гляно біля замку».

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Дата народження	Дата арешту	Дата розстрілу	Місце розстрілу
1	Александрович Дмитро Степанович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
2	Борисевич Володимир Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
3	Войничук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
4	Григорук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
5	Данилюк Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
6	Земляк Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
7	Коваленко Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
8	Левченко Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
9	Мельник Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
10	Павлюк Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
11	Романчук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
12	Сидорук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
13	Тарасук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
14	Устимук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
15	Федорук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
16	Харчук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
17	Цибульчук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
18	Чайковський Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
19	Шевчук Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район
20	Яворський Іван Григорович	1898	06-02-41	06-28-41	Львівський район

Фрагмент розстріляного списку в'язнів № 1 у Львові з розподілом за регіонами в'язнів № 2 (Закерманський) по Львівській області Шенчука (напис зеленим олівцем: «Розстріляти як врагов народів») та прокурора Львівської області Харитонюка (напис червоною олівцем: «Розстріляти врагов народів самовільно»).

Масові розстріли у внутрішньому дворі Львівської тюрми.

Львів'яни виступають серед розстріляних своїх родичів на подвір'ї в'язниці № 1. Львів, 03.07.1941 р.

Розкопки на території Волосинів-Волоської тюрми, 16.08.2011 р.

Фрагмент розстріляного списку в'язнів № 1 у Львові з розподілом за регіонами в'язнів № 2 (Закерманський) по Львівській області Шенчука (напис червоною олівцем: «Розстріляти як врагов народів») та прокурора Львівської області Харитонюка.

Пам'ятні дошки жертвам політичних репресій на стінах Луцької тюрми.

Переповнені розстріляні в'язні Луцької тюрми, 24.08.1941 р.

Розкопки біля Луцької тюрми. Червень, 2017 р.

Переповнені розстріляні в'язні Луцької тюрми, 12.10.2017 р.

Інокентія (в миру — Олена Впер), глумлена монахиня остер Студії, Арештавана в 1940 р. із закликом І.О.У.В. Фотоса в'язниці з тюрми 24.08.1941 р. та унікалу розстрілу. Але її тіло вивезено до списку розстріляних.

Меморіал жертвам комуністичних репресій, Львів.

КИЇВЩИНА

Київська область була утворена у 1932 р. До її складу увійшли 78 районів сучасної Київської, Житомирської і Черкаської областей.

Перетворення із 1934 р. у «сталинську» область, концентрація політичної, наукової, культурно-мистецької еліти спричинило гільну увагу Кремля.

Вище політичне керівництво СРСР постійно підозрювало українських керівників у «самостійництві» й періодично проводило кадрові чистки. Зокрема, 13 січня 1937 р. ЦК КП(б)У ухвалив постанову «Про незадовільне партійне керівництво Київського обкому КП(б)У і недоліки в роботі ЦК КП(б)У». Партійний циркуляр вказав на «замісненість» партійних і радянських установ «троцькістами» та «шкідниками» і зумовив чергову «чистку» партійно-радянського апарату як Київської області, так і республіки.

Згідно з первинним літмом на оперативний наказом НКВС СРСР №00447 у Київській області запроєтували вбити 2 тисячі осіб і 3,5 тисячі ув'язнати в таборах. Але, за вимогою керівництва Київського УНКВС, протягом вересня 1937 – квітня 1938 рр. ліміти збільшилися до 16600 осіб, із них 10100 осіб розстріляли. Всього протягом червня 1937 – вересня 1938 рр. арештували понад 34400 осіб.

Трику УНКВС по Київській області очолює старший майор державної безпеки М. Шаров, її членами стали секретар обкому КП(б)У С. Кудрявцев і обласний прокурор М. Гінзбург. Перше засідання трійки відбулося вже 3 серпня 1937 р.

У Києві арештованих утримували і розстрілювали у Лук'янівській в'язниці, внутрішній тюремі НКВС УРСР, будівлі УНКВС по Київській області. Тіла розстріляних заковували у Биківнянському лісі.

Одним із місць поховання жертв політичних репресій у Житомирі стало колишнє Старосерейське кладовище. У Бердичеві розстріли і поховання проводилися на території місцевого відділу НКВС. Також могли вбитих громадян були виявлені на серейському кладовищі. В Умані трупи теж заковували на території міського відділу НКВС і на католицькому кладовищі.

Колоний інститут шкільних дітей. У 1934 – 1939 ро. у будівлі розташовувалися Народний комісаріат внутрішньої справи УРСР. На фото арх. Інститутська 1. Фото 1957 р.

У 1938 – 1941 рр. Народний комісаріат внутрішньої справи УРСР. Київ, вул. Володимарська, 33.

Київ, — Київ, Дуляновская т-ра

«Висхідні в'язниці жили людами. Починаючи від 11-ої ночі і до 2-ої як нічого, брали людей на допити, або кулями, або порохом... Квітень призначив повном парком. Дуже рідко обходились без висхідних. На світанку, чи же люди як лави розмилися померлих людей з допити і часто ми не відмовили їм – так вони були розмаїлими споконвіти і кривими пламами. Часто було, що людина після допиту «виривали» волосся за руки чи ноги по коридору і як мушкетєр кидали до камери. Бувало і так, що людину висхідляли на допити без перерви митроюні кліматичними діями. Від побиття і без сну, людина приходила до стану зурталою болякості і зрештою, засвідчивши, літиснула буть-же людиної свідкою».

Лук'янівська в'язниця. У 1930 – 1940-х рр. в'язниці №1 Української міськ урядування НКВС УРСР. Київ, вул. Дегтярська, 13.

Уривок з книги історичного дисервасованого М. Пшонько «На роздоріжжі смерті» (Винник, Маніфесто, 1948).

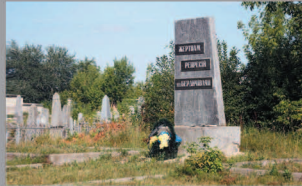
Колоний місця графні Уварової. У 1937 – 1938 рр. Київська обласне управління НКВС. м. Київ, вул. Липська, 16.

Шаров (Шаров) Микола (25.04.1897 – 22.02.1939), Начальник УНКВС по Київській області (01.03.1937 – 01.01.1938). Розстріляний. Не реабілітований.

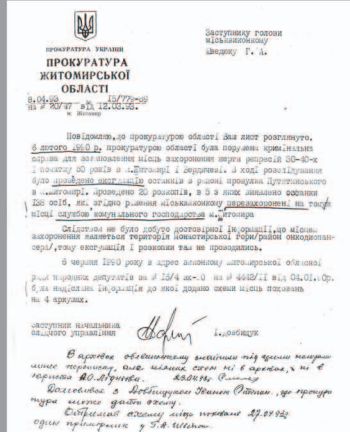
Гоголь (Гоголь) Володимир (1900 – 1939), Начальник УНКВС по Житомирській області (26.02.1938 – 16.11.1938). Розстріляний. Не реабілітований.

Пам'ятний знак жертвам репресій 1937-1938 рр. Бердичів. Фото 2016 р.

Пам'ятний знак жертвам політичних репресій. Школа Черкаської області.

Лист прокуратури Житомирської області з інформацією про встановлення місць поховань у Житомирі та Бердичеві.

Пам'ятний знак жертвам політичних репресій 1937 – 1938 рр. на місці старого серейського кладовища, де ковали заготовили. Житомир.

Пам'ятний знак жертвам Голодомору та репресій. Тилече Черкаської області.

Андриєвич Яремко (1895, с. Давидки Житомирської області – 4.06.1938, Житомир). Селянин-самоосібник. Учасник заворушення 1933 р., судило 8.03.1938 р. Розстріляний за постановою трійки УНКВС по Житомирській області.

Бродський Амбросій (1889, с. Забаро-Давидки Волинської області – 15.11.1937, Житомир). Лісоруб. Заарештовувався у 1933 р., урлого заарештований 14.10.1937 р. Розстріляний за постановою вищої дівалі.

Пам'ятний знак жертв «Жертвам голодомору та політичних репресій на Черкащині» Черкас, парк Соборний.

Пам'ятник «Жертвам репресій НКВС 1930-1950-х рр.» Київ, вул. Інститутська, 1.

КРИМ

Напередодні «Великого терору» нарком внутрішніх справ Кримської АРСР Т. Лорд-Кіндзадзе на партійній конференції прозвітував, що із 1935 р. по травень 1937 р. арештували за політичними звинуваченнями понад 3 тисячі осіб.

Первинний ліміт згідно з наказом НКВС СРСР №00447 становив 1500 осіб, із них планувалося розстріляти 300 осіб. Але нарком внутрішніх справ Криму К. Павлов повідомив, що в нь є 28 на 29 червня 1937 р. вже арештували 1655 осіб, що перевищувало виділений ліміт. На початок 1938 р. ліміти досягли 4 тис. осіб, із них розстріляли 1300 осіб.

Політбюро ЦК ВКП(б) затвердило також Кримську трику, у складі наркома внутрішніх справ Кримської АРСР К. Павлова (голова), прокурора республіки К. Монатова і секретаря Кримського обкому ВКП(б) С. Труну.

Нарком внутрішніх справ Криму А. Міхельсон особисто демонстрував підлеглим методи отримання необхідних свідчень. Допитуючи директора Алуштинського музею Яна Бірзгаза, Міхельсон взяв спілець і почав бити підслідного.

Начальник 3 відділу УДБ Кримської АРСР М. Германов на чолі оперативної бригади протягом 2–5.11.1937 р. у Ялті без санкції прокурора заарештував понад 200 осіб. Подібні арешти він провів у Севастополі, Феодосії, Селваторії.

До осені 1938 р. в «калькомному порядку» за національними лініями розглянули справи на 1388 осіб, із них 874 – розстріляли. Особлива трика, затверджена у вересні 1938 р., розглянула справи на 1801 особу й ухвалила з них розстріляти – 1586.

Керівник Кримського НКВС намагався приховати сліди злочину. Отримавши телеграму від 16.11.1938 р. про припинення роботи триок, нарком внутрішніх справ Л. Якушев змінив умови трійки 74 особам, із них 31 – дослідження замінено у зв'язанні у таборі, 40 особам ув'язнення – на розстріл. Загалом за списками, складеними 20-29.11.1938 р., розстріляли 822 особи. Л. Якушев керував особисто розстрілом 553 осіб, серед яких були вагітні жінки.

Усього у 1937–1938 рр. у Криму арештували 16 252 особи, із них розстріляли понад 5 тисяч осіб.

Карта Криму станом на 1937 р.

СВОДКА
об арештах і заарештованих контрреволюційних організаціях і групах на Кримській АРСР при проведенні операції по придушенню НКВД СРСР за № 00447

№ в/п	Округа	Организація		Група		Всього арештовано
		Кол-во	Участк.	Кол-во	Участк.	
1.	Кутузово-мелитовське	1	18	62	316	459
2.	Інкерман-Феодосійське	3	78	73	517	277
3.	Владимирсько-Феодосійське	-	-	92	195	900
4.	Великодержавсько-симферопольське	5	72	5	47	369
5.	Сімферопольсько-сєвастопольське	3	78	17	207	58
6.	Трику (р.у.зв'язки)	-	-	13	69	360
Ітого		12	246	261	1331	2423

Начальник 5 Отделення, 4 отдела УДБ НКВД
Лейтенант государственной безопасности

Дошка про виїзді та ліквідованні контрреволюційній організації та групи по Кримській АРСР. Грудень 1937 р.

Дошка про перевезенні трійкою НКВС Кримської АРСР за національними лініями. Грудень 1937 р.

Сімферопольське водосховище. За розкопками старих сиферопольців, у 1920-х рр. на цьому місці був сад, де розстрілювали жертв червоного терору

СВОДКА
об осужденных Тройкой НКВД Кримской АРСР по национальному признаку

№№ в/п	Округа и политическое признание	Осуждено	Примечание
1.	Русская	1438	
2.	Украинская	488	
3.	Татар	907	
4.	Немецкая	873	
5.	Белорус	66	
6.	Еврейская	52	
7.	Чехос	31	
8.	Польская	21	
9.	Белорусская	12	
10.	Армян	20	
11.	Лезгинская	9	
12.	Латышская	5	
13.	Венгерская	3	
14.	Греческая	17	
15.	Крымская	1	
16.	Молдавская	1	
17.	Корейская	1	
Итого		4000	

Начальник 5 Отделення, 4 отдела УДБ НКВД
Лейтенант государственной безопасности

15 июля Крымская Народная Республика 1937-1939 гг.

ПРОТОКОЛ № 17
ЗАСЕДАНИЯ СУДЕБНОЙ ТРОЙКИ НКВД КРИМСКОЙ АРСР
23 ноября 1937 г.

Справка	Постановление
Соблюдение 1071 протоколов НКВД	Контрактация (политический документ)
Вопрос: Об обвинении Зинаиды Ивановны Мухомовой, 1907 г. рождения, украинки, ранее работавшей в СССР с 1924 по 1928 г. за контрреволюционную деятельность в Киевском районе, в составе группы «Буржуазия»	Нарушение конфиденциальности. Две статьи в печати
Вопрос: Об обвинении в контрреволюционной деятельности в отношении Мухомовой Зинаиды Ивановны, 1907 г. рождения, украинки, ранее работавшей в СССР с 1924 по 1928 г. за контрреволюционную деятельность в Киевском районе, в составе группы «Буржуазия»	Нарушение конфиденциальности. Две статьи в печати
Вопрос: Об обвинении в контрреволюционной деятельности в отношении Мухомовой Зинаиды Ивановны, 1907 г. рождения, украинки, ранее работавшей в СССР с 1924 по 1928 г. за контрреволюционную деятельность в Киевском районе, в составе группы «Буржуазия»	Нарушение конфиденциальности. Две статьи в печати

Давидов
Владимир Карпов
Полковник УДБ НКВД по Крымской области

І протокол №17 засідання трійки НКВС Кримської АРСР. 23.11.1937 р.

СВОДКА
об арештах и заарештованных контрреволюционных организациях и группах на Кримской АРСР по признаку национально-политического признаку

№№ в/п	Округа и политическое признание	Осуждено	Примечание
1.	Украинская	996	
2.	Русская	248	
3.	Белорусская	169	
4.	Великодержавско-Феодосийская	174	
5.	Крымская	167	
6.	Севастопольская	109	
7.	Татарская	66	
8.	Армян	18	
9.	Лезгинская	16	
10.	Латышская	12	
11.	Польско-Севастопольская группа	211	
12.	Украинская	12	
13.	Греческая	7	
14.	Немецкая	202	
15.	Итого	409	

Начальник 5 Отделення, 4 отдела УДБ НКВД
Лейтенант государственной безопасности

Дошка про засудженні трійкою НКВС Кримської АРСР за національними та політичними лініями. Грудень 1937 р.

Павлов Карло (1885 – 18.05.1957, Москва). Народний комісар внутрішніх справ Кримської АРСР (29.06.1937 – 20.10.1937), комісар держбезпеки 2 рангу. Починав життя самотнім

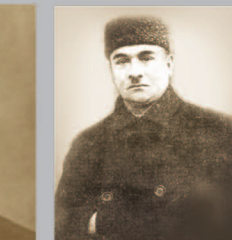
Міхельсон Артур (1928 – 1939). Народний комісар внутрішніх справ Кримської АРСР (20.10.1937 – 04.08.1939), комісар держбезпеки. Розстріляний, на реабілітації

Ряшків (Бабіть) Павло (1903 – 03.1986, Москва). Народний комісар внутрішніх справ Кримської АРСР (04.08.1939 – 18.12.1939), підполковник держбезпеки

Хаттага Селіговітс (1873, 1887(?) – 17.04.1938). Громадянський діяч, один із засновників і керівників кримськотатарського народу, педагог. Ув'язнений заарештований 1928 р. у справі контрреволюційної організації «Мілі Фрэнк» в Криму. Вв'язнений заарештований 1937 р. Розстріляний у Сімферополі

Акерентов Осман Нурі-Асанович (3.01.1878 – 17.04.1938). Дієвий кримськотатарський культуролог, письменник, історик-археолог, освітній діяч, педагог. Заарештований у Бау за участь у націоналістичній контрреволюційній організації. Розстріляний у Сімферополі

Бідін Умар (1897 – 11.01.1955). Кримськотатарський поет, драматург, режисер, автор. У 1937 р. обвинувачений у націоналізмі й ув'язнений до тюрми суворого режиму переміщено на 12.06.1948 р., незважаючи на звільнення строку ув'язнення, не був звільнений, а заарештований у спеціальну ліцензію міста Тоскань, де і помер

На показаний більшого соотражня 3 отдела Великодержавно:
Башаріт Ісмаїл Ісмаїлович Павлов виступав проти студи і неперервних допросів. Это же показывали в Мелитовск, а в провадінні Якушев последнее распространялось еще больше. Гармаши с санкции Якушева выдавались специальные аппараты во внутрешней и городской тюрьмах, для помешания только арестованным, которые выжили по время допросов... Когда Сельма и другие сидели в 3-м отделении, материалы на них были очень мало и т. Д. Итого в дательце незначительные материалы очень незначительно их допросили. Сельма проходила по списку с Якушев – посылкой Бак приговорено Мухомовой приговора в ДМН в своем Ревизи приговорами приговора в исполнение допросила так, что арестанка ему реура в уважен по его показанию, что Сельма является членом организации и сразу после этого его вывели из заключения, в провадінні допроса оформили только членство.

Фрагмент свідчень колишнього співробітника 3-го відділу УДБ НКВС Кримської АРСР Великого

Бодякінський Умар (1877 – 17.04.1938). Дієвий кримськотатарський культуролог, урядовий директор, історик, засновник першого музею «Ханський палац» у Багчисарі. У 1937 р. заарештований за звинуваченням в участі у контрреволюційній націоналістичній організації та реури на волею розваду. Розстріляний у Сімферополі

Джамбій Джембій (1891 – 1948). Кримськотатарський поет, перекладач, учитель. У 1937 р. заарештований в члені контрреволюційної організації, що провадіння матеріальної націоналістичної роботи. У 1938 р. заарештований на 8 років і вв'язнений в Куйбицький Архангельської області. Помер в ув'язненні

МІКОЛАЇВЩИНА

До Миколаївської області на момент її утворення у вересні 1937 р. входила частина сучасних Кіровоградської та Херсонської областей. Причиною появи нової області стала наявність оборонної суднобудівної промисловості у Миколаєві, режимних заводах у Херсоні та Кіровограді (нині – Кропивницький), ключових портів, багатонаціонального складу населення (поляки, німці, греки, болгар), прикордонного статусу.

Трійки Одеського і Дніпропетровського УНКВС по 41 району, що увійшли до складу Миколаївської області, вже вбили 575 осіб і 1213 – ув'язнили. Із торем УНКВС по Одеській і Дніпропетровській областях до Миколаївського УНКВС передали 1112 осіб. За лічені місяці співробітниками новоствореного УНКВС арештували 6063 осіб. Всього станом на счень 1938 р. УНКВС по Миколаївській області арештували 7175 осіб. Членами трійки стали секретар обкому КП(б)У П. Старілін, обласний прокурор І. Панчуківський, очолює її начальник УНКВС по Миколаївській області П. Карамішев. Останній одразу вимагав проведення арештів за усіма «оперативними лініями», оскільки оборонні та суднобудівні підприємства вимагали виробничий план лише на 58%. Нарком внутрішніх справ УРСР О. Успенський у липні 1938 р. приїхав до Миколаєва для розгортання організації масових арештів.

Співробітниками НКВС застосовували катування: «вистюки» (багатогодичне стояння, що призводило до набрюкніти), побиття. Підслідах позбавляли сон, їжі, води, тримали у перелюбенних камерах, відрапали у карцері. Спідні чинили психологічний тиск, погрожуючи арештами членів родини, плавали в обличчя, застосовували «конєво» – безперервний багатогодинний допит. Начальник відділу УНКВС Я. Трушкін заявляв арештованим: «Краще не страждайте, все рівно напишете свідчення».

Пам'ятний знак жертвам політичних репресій та голодомору сит. Дітрині, Нові Косівки

Пам'ятний знак на честь шведів-односельчан, жертв тоталітарного режиму, 1937 – 1938 рр. с. Зайлівка Херсонської області

Пам'ятний знак жертвам тоталітарного режиму, Херсон

Пам'ятний знак на честь жертв тоталітарного режиму, Берислав Херсонської області, міська кладовище

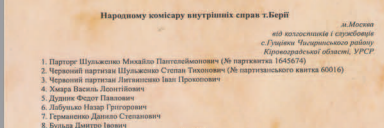
Витяг із протоколу засідання трійки УНКВС по Миколаївській області про позбавлення волі Д. Келечка на 10 р.

Віктор Костін (1908 – ?) Начальник УНКВС по Миколаївській області (1.10.1937 – 03.03.1938), капітан держбезпеки. Замешаний в НКВС 14.09.1938 р.

Карамішев Петро (1905 – 1941) Начальник УНКВС по Миколаївській області (03.03.1938 – 15.01.1939), капітан держбезпеки. Російський. Не репримований

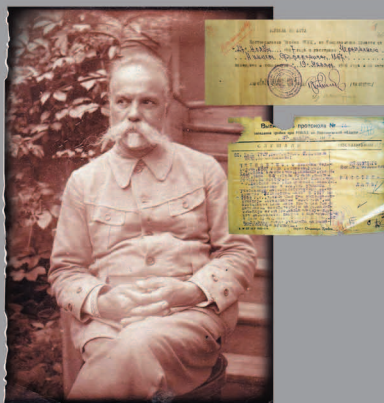
Наказ односторонньою Миколайові Осипові Артемовичу, колишній викладач математики педагогічного інституту м. Кіровограда, заарештований до 4 жовтня в 1937 році в м. Кіровограді, УРСР (колишній Сіверський)

Миколай Осипові Артемовичу на до розписки 1937 року, так і в період повномасштабного розкриття Борьби в контрреволюційно-терористичній організації Миколайові Осипові Артемовичу від року каліва на руку і ногу (туберкульозний кілоу і кілоу в лівій руці) не міг брати участі.

Ми вважаємо, що Миколайові О.А. несліду повертати несправді. Ми маємо за свій обов'язок запрокути Віноу усе, що несправді і промовно Віноу – справедливого рішення про звільнення із каліви Миколайові Осипові Артемовичу.

Підписи вищої пореволюційної громади Угінська сільська рада звільнюють.

Лист-прощання на ім'я П. Берії від колегієльних С. Гуцківа на дахост свого односельчанина

Чернявський Микола (3.01.1898, с. Шапово Дніпропетровської області – 19.01.1938, Херсон). Лист: підпис і знаменні дні. Об'єднувався в члені контрреволюційної організації «Українська катка та антирадянський атрація». Розстрілений за рішенням трійки УНКВС по Миколаївській області

Меліков Василь (09.03.1904, с. Могиліве Кіровоградської області – 24.09.1937 (18.02.1938?), Одеса). Угінський, редактор Одеської «Свободи». Російський

Очистити грузинської школи від націоналістичкі погани

Вже вперше, як ніколи ще у світі, в історію надій ворожий окупаційно-націоналістичкий режим, розганяючи на націоналістичних «лінійках „своїх людей“, які проводили тут своє відоме району роботи.

І на сьогодні ще не ліквідовані до білка всілякі націоналістичкі школи. Ще й на сьогодні, існують ще націоналістичкі культурні і культурні організації (націоналістичкі школи, в яких викладають націоналістичкі курси) в різних школах нашого району, які проводять свою націоналістичку роботу.

Важкою роллю тримався Співробітниками держбезпеки до націоналістичкі Грузинські школи націоналістичкі школи. Цяв співаками Співробітниками держбезпеки тут є «свої націоналістичку роботу». Він виконав урядові накази. Націоналістичку роботу не повиннають, її вже викладає не проводять. Успішність цієї роботи.

Цяв держу зустрілися з діями, викладає націоналістичку націоналістичку культуру. Вироків цих на оборону уряду розвиває різноманітні націоналістичкі школи, які викладають тільки українською мовою. Цяв викладає націоналістичкі школи, які викладають тільки українською мовою. Цяв викладає націоналістичкі школи, які викладають тільки українською мовою. Цяв викладає націоналістичкі школи, які викладають тільки українською мовою.

В. Суварінов, С. Нтгар.

Очистити грузинської школи від націоналістичкі погани // Кіровоградська правда – 1937 – 3.10.

ОДЕЩИНА

Відповідно до наказу №00447 Одеська область отримала ліміти по репресіях на 4500 осіб. Як і в інших регіонах, місцеві кати неодноразово зверталися до НКВС СРСР із клопотаннями збільшити ліміти. Загалом із понад 13 тисяч отриманих лімітів місцеві чекісти розстріляли 7050 осіб. Загалом у червні 1937 – серпні 1938 рр. в Одеській області арештували понад 21 100 осіб, із них більшість розстріляли.

Ухвалювала репресивні рішення трійка у складі начальника УНКВС по Одеській області М. Федорова, секретаря обкому Д. Статюшена, обласного прокурора І. Макаренка. Паралельно виносили смертні вироки московська вища дівка, військового трибунал, спеколлегія обласного суду. У колишніх сиринках міста створювалися оперативні групи на чолі із відповідальним представником обласного УНКВС. Енкаведисти з ентузіазмом бралися до «роботи».

Про моральну деградацію виконавців державного терору свідчать численні архівні документи. Дослідникам відомі свідчення, як в апогей Великого терору 1937 – 1938 рр. керівництво місцевого УНКВС збиралося вночі на роїшій вилі відомого санаторію «Володарі подських долів» вільно спілкувалися, грали на більярді, розважалися з появами. Один із учасників таких розваг порівновав НКВС із «Орденем тампільєра», що має окрему «місію» та скоро підкорить собі все, навіть «рідну» партію.

Основного удару репресивного молоту зазнало українське селянство внаслідок так званої «куркульської операції», також проводилися репресії проти інтелектуальної, творчої, духовної еліти, учасників антибільшовицьких постань, активно «вигнали» місцевий обком та фабрично-заводські осередки КП(б)У. Низка оперативних наказів НКВС була спрямована проти окремих етносів. При проведенні «національних операцій» в Одеській області найбільше постраждали німці, румуни, поляки, греки, болгарі. Такі кроки московського керівництва обумовлювалися прикордонним становищем області та столітнім існуванням у регіоні сільськогосподарських національних колоній-поселень.

Моральним обов'язком одеситів та мешканців області є гідне вшанування пам'яті жертв Великого терору – одного із злочинів комуністичного тоталітарного режиму. Крім встановлення пам'ятників та меморіальних знаків, важливою є справа пошуку масових поховань та перепоховання тіл репресованих громадян. Дослідники вже виявили такі поховання на території Другого християнського кладовища у м. Одеса (спецділянка НКВС) і поблизу аеропорту на полігоні в районі 6-го кілометру Офіційно-польської дороги. Однак, донеда не всі свідцямки НКВС встановлені і пошукова робота має тривати надалі.

Будівля обласного управління НКВС на вул. Маршалівській, у приміщенні внутрішньої «кнайми» в роки «Великого терору» відбувалося депортація і розстріли. Зруйнована радянськими партизанами у 1941 р.

Одна із табличок висті «Остання адреса» на будівлі, де проживав репресований під час «Великого терору» Х. Грінберг.

Меморіальний комплекс пам'яті жертв сталінських репресій. Побудований на місці евакуації тіл репресованих на Другому християнському кладовищі в Одесі.

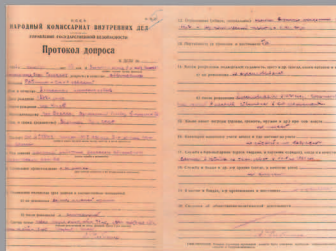
Розкопки масових поховань, жертв НКВС на Другому християнському кладовищі. Виявлені просторіші черепи та зв'язки дровів у руці. Фото 1991 р.

Розкопки масових поховань жертв політичних репресій поблизу с. Приміщанське Одеської області. Фото 2008 р.

Одеська гавань. Побудована у 1801 – 1804 рр.

Протокол доповіді О. Рибіна-Сіпярського від 27.12.1937 р.

Рибін-Сіпярський Олександр (11.05.1878 – 10.03.1942), Вілоскоєцький, історик-архівист, науковий співробітник Одеського обласного історичного доповіді, колишній генерал-квартирмейстер Другої армії УНР. Засуджений до 10 років тюрми за контрреволюційну агітацію.

Ітерація червона пошукової групи «Одеського меморіалу» М. Данілова на місці розкопок. Друге християнське кладовище. Фото 1991 р.

Монумент «Пам'яті невідомо убиваних жертв політичних репресій» у Сивері пам'яті сит. Мислєвська Одеської області.

Пам'ятник жертвам репресій 1933 – 1938 рр. Вилєвська Одеської області. Фото 2004 р.

ПОДІЛЛЯ

Меморіал жертвам комуністичного режиму 1930 – 1940-х рр. Вінниця

Монумент жертвам сталінського терору 1937 – 1938 рр. Вінниця. Фото 2017 р.

Частина міської в'язниці НКВС. Вінниця

Гриць, де розстрілювали в'язнів. Вінниця

Тіла, виступовані для утітки. Вінниця, 1943 р.

Утворена у 1932 р. Вінницька область включала 71 район сучасних Вінницької, Хмельницької і частини Житомирської областей. Із вересня 1937 р. частина району увійшла до складу Кам'янець-Подільської та Житомирської областей.

Політбюро ЦК ВКП(б) 23.07.1937 р. затвердило обласну трійку. Її очолив начальник УНКВС по Вінницькій області М. Тимофєєв, членами стали секретар Вінницької області обкому КП(б)У В. Чернявський та обласний прокурор А. Ярошевський.

Масові розстріли відбувалися у герані УНКВС по Вінницькій області. Розстрілених ховали на території сучасного міського парку культури і відпочинку, у фруктовому саду по вул. Підпільній та на міському православному цвинтарі. Під час нацистської окупації наведені та влітку 1943 р. за участі міжнародної комісії екзотували понад 9 тисяч тіл, із них понад 600 – родичі утікачів.

Усього в період «Великого терору» у Вінницькій області було арештовано понад 20 тис. осіб, із них розстріляно більше 13 тисяч.

Із вересня 1937 р. Кам'янець-Подільську обласну трійку очолив начальник УНКВС М. Приходько, членами стали секретар обкому КП(б)У О. Власов, прокурор області Печерський. Усього із вересня 1937 р. по жовтень 1938 р. у Кам'янець-Подільській області було страчено понад 13100 осіб. Розстріли проводилися у Кам'янець-Подільському, Прохуріві (нині Хмельницький) та Шепетівці.

У Кам'янець-Подільській області страчених ховали на хуторі Загальського (нині територія консервного заводу).

Утворення тіл. Вінниця, 1943 р.

Могила в підзем'ї для перекладених. Вінниця, 1943 р.

Пам'ятки дошки на місці колишнього римо-католицького владарства, де відбувалося масове поховання в'язнів – жертв сталінського режиму. Вінниця. Фото 2017 р.

Пам'ятний знак «Ангел скорботи». Хмельницький

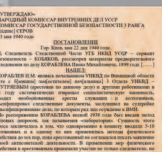
Пам'ятні жертвам репресій. Кам'янець-Подільський

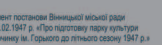
Шматок газети «Вінницькі вісті» від 13.07.1943 р.

Коробовський Іван (1899 – 7). Начальник УНКВС по Вінницькій області (03.03.1938 – 14.01.1939), майор радянської армії. Заарештований 1940 р. «за Белградські арешти» і вильовийся до окупації. У 1941 р. заарештований на 10 років виправки тюрми.

Фрагмент постанови про арешт колишнього начальника УНКВС по Вінницькій області І. Коробовського від 22.05.1940 р.

Фрагмент постанови Вінницької міської ради від 15.02.1947 р. «Про підготовку парку культури і відпочинку ім. Геральда до 10-ліття створення 1947 р.

Зборовський Іван (1875, с. Ятаньчів Вінницької області – 20.09.1937 р.). Громадянський діяч, краєзнавець, художник, засновник Тульчинського музею. Вільнозасаджений 1929 р. у ув'язненні – 1937 р. за звинуваченнями у «контрреволюційній агітації», Розстрілений за рішенням трійки УНКВС по Вінницькій області.

Орлов Пилип (1898 р., с. Котомичів Вінницької області – 09.09.1938 р., Вінниця). Завідуючий районного зв'язного відділу, заарештований у шпигунстві. За постановою трійки УНКВС по Вінницькій області виведений до розстрілу.

Гисар Прохій (1896, с. Липчані, нині – Республіка Молдова – 23.09.1938 р., Вінниця). Помічник начальника залізничної станції Вінниця. Розстрілений за рішенням трійки УНКВС по Вінницькій області.

Погорилий Пилип (1894 р., с. Соколів Вінницької області – 25.04.1938 р.) Віцеком. Засуджений Хмельницьким районним відділом НКВС. Звинувачений у контрреволюційній агітації і пропаганді. За постановою трійки УНКВС по Вінницькій області розстрілений.

ПОЛТАВЩИНА

Після утворення у вересні 1937 р. Полтавської області (в складі 45 районів та двох міст Полтави і Кременчука) розпочала роботу обласна трійка. Спочатку її очолює начальник УНКВС по Полтавській області А. Петерс-Здебський, із грудня 1937 р. – О. Волков, її членами у різний час були секретар Полтавського обкому КП(У)Б К. Точай, В. Марков та Л. Сафронів.

Співробітники Полтавського УНКВС за короткий строк сфальшували низку групових кримінальних справ, за якими арештували десятки тисяч осіб. Це, зокрема, справи «право-троцькістського обласного центру», «військово-повстанської організації «Священний союз партизанів», «Українського націоналістичного центру на Полтавщині», обласного центру «Воукраїнського націоналістичного підпілля», терористичної молодіжної організації «Молода генерація» тощо.

Упродовж 1937 – 1938 рр. у Полтавській області арештували понад 12400 осіб, переважна більшість із яких була розстріляна. Полтавське УНКВС розташовувалося у колишній будівлі банку (на розі вулиць Великої Кременчуцької та Кругової, нині – Соборності та Ляхова). Розстріли відбувалися у підвалі. Трупи спочивали ховали на старому міському кладовищі, згодом – у піщаному кар'єрі в урочищі поблизу хутора Триби.

Біля могили, що знаходиться на невисокому піщаному пагорбі у лісі, 1995 р. встановлено пам'ятний знак.

Колонія управління НКВС по Полтавській області (нині – будинок Українського СВУ у Полтавській області), Полтава

Пам'ятний знак «Жертвам сталінських репресій», Кременчук

Піщані могили в 1937 – 1938 рр. розстріляних репресованих (знімався у дворі УНКВС по Полтавській області)

Петерс (Здебський) Андрій (1899 – ?), Начальник УНКВС по Полтавській області (01.10.1937 – 27.02.1938). Засуджений у 1939 р. на 2,5 роки ув'язню. У 1940 р. вирок скасовано

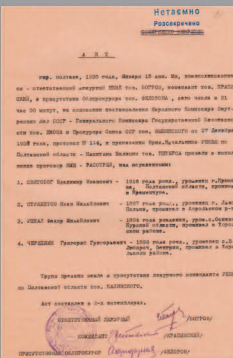
Могила жертв політичних репресій 1920-х – початку 1950-х рр. Урочище Триби Полтавської області

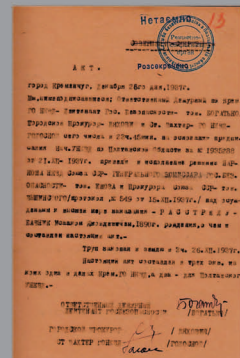
КОВАЛЕНКО Григорій (1868, с. Палани Київської області – 15.12.1937, Полтава). Писемник, журналіст, історик, етнограф, художник, громадський діяч. Розстріляний за рішенням трійки УНКВС по Полтавській області

ШЕПОТОР Володимир (1890, Полтава – 29.11.1937, Полтава). Літературознавець, етнограф, краєзнавець, перекладач, громадський діяч. Розстріляний за рішенням трійки УНКВС по Полтавській області

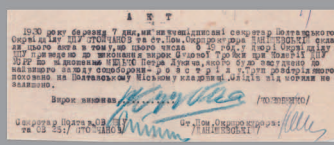

Акт про розстріл від 15.01.1938 р., Полтава

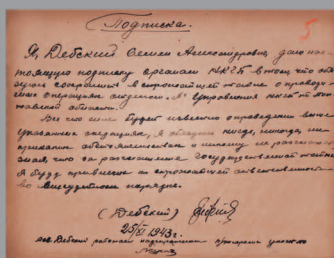

Акт про розстріл І. Бавина 26.12.1937 р., Кременчук

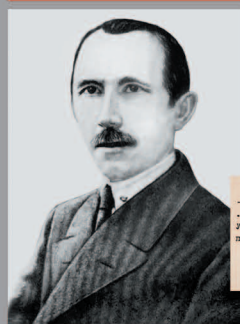
Акт про розстріл П. Мельника та інших осіб палатонів, Полтава, 1930 р.

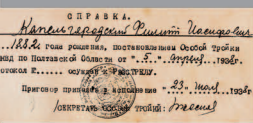
Палатка про нерозголошення таємниці операції НКВС, 1943 р.

ЖУКОВСЬКИЙ Юрій (1898, с. Палатки Рівненської області – Івано-Франківськ, 16–25.05.1938, Полтава). Поет, журналіст, педагог. Розстріляний за рішенням трійки УНКВС по Полтавській області

КАПЕЛЬГОРОДСЬКИЙ Пилип (1882, с. Городище Сумської області – 23.07.1938, Полтава). Поет, прозаїк, публіцист, громадський діяч. Розстріляний за рішенням трійки УНКВС по Полтавській області

Дізнався про розстріл П. Капельгородського 23.07.1938 р.

АНГЕЛЬСЬКИЙ Дмитро (1898, Священні Вілюцькі гори – 02.10.1938, Полтава). Художник-графіст та живописець. Розстріляний за рішенням трійки УНКВС по Полтавській області

Ангельський Д. Сошичний. Натюрморт. 1926 р.

СЛОБОЖАНЩИНА

У період «Великого терору» до складу Харківської області входили сучасна Сумська і Полтавська області. Тому рішення стосовно долі заарештованих людей на Сумщині і деякий час на Полтавщині ухвалювалися трійкою при обласному УНКВС по Харківській області. У різний час її очолювали начальники УНКВС по Харківській області І. Шумський, Л. Рейхман, Г. Кобизев, її членами були секретар обкому КП(б)У М. Гигало, заступник обласного прокурора М. Леонов.

Арештантів утримували переважно в тюрмі №1 УНКВС по Харківській області (Холодногірський). В її підвалах командири в'язниці Зелений, Кутрий висували вирoki. Під час розстрілу в підвальних приміщеннях були присутні співробітники командири, прокурор та командант в'язниці. Типа розстріляних вивозилися на старий сарейський цвинтар, але в Березі 1938 р., для потреб УНКВС виділили ділянку у лісопарку по Бігородському шосе в 1,5 км від с. Птичати. На цьому місці зараз встановлено пам'ятний меморіал жертвам репресій. Поховання також проводили у Комсомольському парку (нині Парк пам'яті).

Серед страчених у Харкові – режисор Фауст Долатинський, бандурист Гнат Хоткевич та багато інших людей – лікарі, педагоги, літератори тощо. У харківських могилах знайшли вічний спокій науковці Українського фізико-технічного інституту, яких звинуватили в участі в «антирадянській контрреволюційній організації».

Первинний ліміт для Харківської області становив 5 500 осіб, з них 1 500 були приречені на розстріл.

Всього у 1937–1938 рр. у Харківській області арештували понад 26 600 осіб, із них більшість розстріляли.

Шумський Ігор (1898 – 07.1974). Заступник начальника УНКВС по Харківській області, начальник Особливого відділу ГУДБ НКВС Харківського ВО, а н. начальник УНКВС по Харківській області (25.12.1936 – 08.1937), полковник

Рейхман Лев (1901 – 20.01.1940). Заступник начальника УНКВС по Харківській області (16.08.1937 – 03.03.1938), а н. начальник УНКВС по Харківській області (11.1937 – 03.03.1938), майор держбезпеки Харківського ВО, а н. начальник УНКВС (24.10.1938 р. Розстрілений. Не реабілітований)

В. Непієв. Картина «Пейзаж в рибак»

Горський Вадим (1.05.1905 – 8.11.1937, Харків). Фізик, фахівець в рентгеноструктурного аналізу, на момент арешту – науковий керівник рентгеновської лабораторії. Розстрілений за рішенням вищої дилеї. На фото В. Горський сидить однею з лабораторії

Колонія будівля УНКВС по Харківській області (нині – Управління поліції в Харківській області), Харків

Холодногірська в'язниця, Харків

Розовський Лев (11.02.1905, Санкт-Петербург – 9.11.1937, Харків). Фізико-хімік, професор, на момент арешту – науковий керівник лабораторії радіоактивних елементів УНТІ. Розстрілений за рішенням вищої дилеї

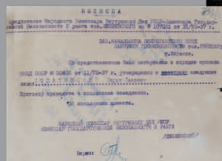

Шубніков Лев Васильович (20.09.1901, Санкт-Петербург – 10.11.1937 Харків). Фізико-експериментатор, фахівець у галузі фізики низьких температур, професор. Заарештований 05.08.1937, в'язниця «Каландарівка». Розстрілений за рішенням вищої дилеї

Долатинський Фауст (20.05.1889, Львів – 03.09.1937, Харків). Режисор, сценарист, автор, організатор Лесе Клубаса. Розстрілений за рішенням вищої дилеї

Вител в'їздив у приміщу народного комісару внутрішніх справ УРСР І. Лепського про негативне висновок вироку Ф. Полтавському

Хоткевич Гнат (21.12.1877, Харків – 6.10.1937, Харків). Писемник, автор, режисор, актор, етнограф, педагог, громадський діяч. У 1927 в. створив школу бандуристів у Полтаві. Закінчений в участі у контрреволюційній організації та шпигуєвстві на користь Німеччини. Розстрілений за рішенням трійки УНКВС по Харківській області

Меморіал жертвам репресій поблизу с. Птичати

Пам'ятник жертвам комуністичних репресій. Встановлений біля Центрального складового двору закатованих. Суми. Фото 2015 р.

ЧЕРНІГІВЩИНА

Пам'ятний знак «Жертвам Голодомору та політичним репресіям». Низьнін

Чернігівська область була створена у жовтні 1932 р. До її складу увійшли 36 районів сучасної Чернігівської і Сумської областей.

Початковий ліміт за оперативним наказом НКВС СРСР №00447 у 1600 осіб, із них 300 запланували розстріляти, невдоволи був різко збільшений. Із 7450 осіб остаточного ліміту створітніми місцевому УНКВС вбили понад 4300 громадян.

Вирони увалювала трійка у складі начальника УНКВС по Чернігівській області М. Корнива, першого секретаря обкому П. Марвітана, прокурора області М. Скіпського. У подальшому склад трійки неодноразово змінювався, її члени теж поступово знищували.

Перше засідання трійки відбулося 9 серпня 1937 р. Розстріли проводились у Чернігівській тюрмі. Трупи складали на вантажівку і вивозили за місто в урочище поблизу с. Халепин Чернігівського району.

Всього у черні 1937 – серпні 1938 рр. у Чернігівській області було арештовано понад 12700 громадян, із них більшість була розстріляна.

У серпні 1989 р. Чернігівська обласна прокуратура порушила кримінальну справу щодо виявлення людських останків у Халепинському урочищі. Вже у вересні 1989 р. урочище визнали місцем масового поховання, згодом тут встановили пам'ятний знак «Жертвам репресій періоду 30-40-х і початку 50-х років XX століття».

Фототаблиця з зафіксованими результатами розкопок. Халепинське урочище. 12.10.2004 р.

Оголов Андрій (1904–1941). Начальник УНКВС по Чернігівській області (26.02.1938 – 02.12.1938), майор артилерії. Розстрілений. Не реабілітований.

В'язниця Низьнін

Напрямок 1930-х рр. – Національний районний відділ НКВС. З 1967 р. – територія Низьнінського краєзнавчого музею. Низьнін

У 1930-х – Чернігівська в'язниця УНКВС. Фото 2009 р.

Камінь, встановлений на місці майбутнього пам'ятника жертвам політичних репресій та голодомору ХХ ст. Прилуки Чернігівської області

Стіна пам'яті жертв Голодомору 1932–33 рр. і політичних репресій. Борзна Чернігівської області

Земляки, вічна пам'ять вам, рідні,
Ви смиренно пішли із земного життя,
Світлі душі забрав із собою Всевипиний,
І хай вічно горить неугасима свічка...
Валентина Домбровська.
Репресованим, безвинно загинлим -
від вілчанніх нападків.

Пам'ятна дошка з поезією Валентини Домбровської. Борзна Чернігівської області

Пам'ятний знак «Жертвам сталінських репресій 30-40-х і початку 50-х років XX століття» с. Халепин Чернігівської області

СОЛОВЬКИ. САНДАРМОХ

Соловецький Кілець, Соловецький архіпелаг площею 347 кв. км розташований на шести великих островах і більш ніж сотні малих. Найбільший із них – Соловецький острів, простягається в ширину на відстань на 24 км, із висотою на одні – на 16 м. У 1429 р. тут вперше згадується монастир, який у 1568 р. урочисто закінчено некрутими фортецею. Паралельно в муніципалітеті існувала тюрьма для політв'язнів в камені

Монастир Соловецького архіпелагу (нині – Архангельська область Російської Федерації) ще із XVI ст. використовували як місце ув'язнення політичних опонентів. Зокрема, із 1776 р. тут потерпав протягом 25 років останній кошовий Запорозької Січі Петро Калнишевський.

Комуністичне керівництво продовжило сумну славу Соловецького монастиря як політичного ізолятора. Із 1923 р. на Велікому Соловецькому острові створили управління Соловецького та особливого призначення (рос. СЛОН – Соловецький лагерь особого назначения). На Соловки почали направляти селян, які виступили проти суцільної колективізації. У 1929–1932 рр. кількість ув'язнених коливалася в межах 65–107 тисяч осіб.

У 1933 р. табір розформували, і в'язнів і майно передали у розпорядження Білгородсько-Батьківського виправного табору, який проводив масштабні гідротехнічні роботи, будівництво підприємств, розробку природних багатств Пенчючі.

Серед в'язнів табору опинилися учасники Української революції, дітя Української Народної Республіки, отамани та воєни повстанських загонів, духовенство. Згодом сюди направили засуджених по справах «Сіпкі визволення України», «Українського національного центру», «Української військової організації». Протягом 1932–1937 рр. у Соловецький табір вивезли сотні українських інтелектуалів – письменників, науковців, митців. Із 1937 р. почала діяти Соловецька тюрьма особливого призначення (рос. СТОЧ – Соловецькая тюрьма особого назначения). У цей період у значній частині в'язнів добігав кінець строк ув'язнення. Але для комуністичного режиму вони представляли небезпеку. Тому відповідно до директиви НКВС СРСР №5190 від 16.08.1937 р. протягом 27 жовтня – 4 листопада 1937 р. в урочищі Сандармох у 19 кілометрах від м. Медвеж'єгорськ співробітники УНКВС по Ленінградській області під керівництвом капітана державної безпеки М. Матвєєва розстріляли 1111 в'язнів Соловецької тюрьми. Серед них – поет-неофіт, професор Микола Зеров, творець театру «Березиль» Лесь Курбас, драматург Микола Куліш, діяч освіти УНР Антон Крушельницький із синами Остапом і Богданом, письменники Валерій Пидмошній, Валерій Поліщук, Григорій Єліч, Марко Вороний, Михайло Яворний, історики Матвій Яворський, Сергій Гушевський та ін.

Таким чином поховання в урочищі Сандармох історико-дослідники, правозахисники Юрій Дмитрієв, Веніамін Іофе, Ірина Фліге знайшли лише в 1997 р.

Колонія бараки соловецьких в'язнів

Письменник М. Горький на Соловках. Червень 1929 р. Письменник дозволило поспостувати із в'язнями, вивукати їм справи. Результатом поїздки стало написанням М. Горьким сувенірного нариску «Соловки в курорті (Нікий доповідень із в'язнями)» (Нібоказана тавна логотип, кап Соловки)

Логотип на стіні Червоного кутинця колишнього штрафного ізолятора в табірному пункті Саваліско

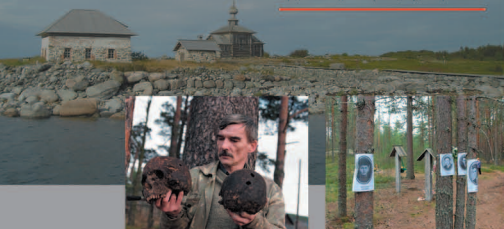
Матвєєв Михайло (1892 – 1971). Заступник начальника адміністративно-господарського управління НКВС СРСР по Ленінградській області, капітан держбезпеки. Соловецький виправний табір в урочищі Сандармох 27 жовтня – 4 листопада 1937 р. У 1939 р. засуджений до 10 років таборів за ісправлення службових повноважень (похибання ввукання у Велікому виправно-господарському таборі під Рибинським). Далі служив на керівній посаді у внутрішній торгівлі Управління НКВС у Ульяновці

В'язні Соловецького табору на будівництві Білгородсько-Батьківського каналу

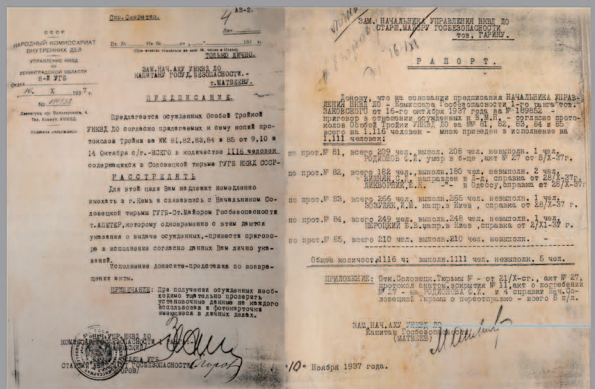
Великий Зацьований острів на Соловках (площа 1,25 кв. км). Кам'яний привокзал і церква Андія Перезовського побудували у 1723 р. наповозом вукату одної Петли І

Радніська влада зробила церкву вимчим широким ізолятором. Тут також утримували ватиник, який, після народження його дітей забавляли в дитинстві Соловецькою

Російський історик Ю. Дмитрієв у 1997 р. почавши майже повністю в урочищі Сандармох, зазначене у документах, як найбільше місце розстрілів

В урочищі Сандармох замість тижні молили на деревях портрети розстріляних в'язнів

Перше дозвілення начальника УНКВС по Ленінградській області Л. Завлаского про організацію розстрілу в камені Соловецького табору від 16.10.1937 р.

Репорт капітана держбезпеки М. Матвєєва про розстріл 1111 в'язнів

Розстріляний український виставлений дерева в'язні крест. Його в Україні право останній в'язня радянського табору, письменник (філософ С. Саваліско (13.12.1927 – 01.12.2014)

Курбас Лесь (25.02.1887, Сандармох Псковської області – 05.11.1923, урочище Сандармох, РФ). Автор, режисер, драматург, засновник театру «Березиль», Розстріляний

Вікнаці камені на Соловках, де сюди останній отаман Запорозької Січі Петро Калнишевський (1691–1803)

Полудра Петра Калнишевського на сторону монастирського центру

Українська делегація на Соловки, фото 2008 р.

Меморіальний дошка загиблим на Соловках українцям. Встановлена у 2012 р.